

ADAPAZARI ESNAFININ SORUNLARININ TESPİTİ

Mustafa AKAL*

Furkan SARI**

Öz

Esnaflar, ticari hayatın yapı taşıdır. Sakarya'nın Merkez İlçesi; Adapazarı ilçe esnafının sorunları, önerileri ve mesleğinden beklentileri yüz yüze anket yöntemiyle sorular yöneltilerek ortaya çıkartılmış ve değerlendirilmiştir. Üniversitelerin konuşlandığı illerin yerel sorunlarını araştırıp çözüm üretmesi açısından bu çalışma önemlidir. Esnafın belediyenin teşvik ve desteklerini çok yetersiz bulduğu, yaşadığı sorunlar karşısında Esnaf ve Sanatkârlar Odasının maddi manevi imkanlarını değerlendiremediği ve esnafın huzurlu ve sağlıklı bir şekilde geçimini sağlayacak kadar kazanarak ticari faaliyetlerini ve sosyo-ekonomik kültürünü devam ettirmek istediğine ulaşılmıştır. Ki-Kare bağımsızlık testleri ile esnafın mesleğini sürdürüp sürdürmemesi kararını anlamaya yönelik olarak çeşitli kategoriler ile "meleğinde ne ölçüde gelecek gördüğü" arasında ilişkiler test edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Adapazarı, Esnaf Sorunları, Sosyo-ekonomik kültür

*Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Bölümü E-Mail: akal@sakarya.edu.tr ORCID: 0000-0002-0504-100X.

**Ekonomist, E-mail: furkan_f.b@outlook.com ORCID:0000-0002-5973-3423

A Survey of Tradesman's Problems in Adapazarı

Abstract

Tradesmen are the main part of commercial enterprises. With this survey conducted in Adapazarı, the current problems of the tradesmen, their suggestions and expectations from the profession in order to get a better position were revealed by face to face inquiry and evaluated. This study should be considered important in terms of researching local problems of the cities where universities are located and producing solutions. It is found that tradesmen find the incentives and supports of the municipalities very inadequate and do not evaluate the material and moral opportunities of the Chamber of Tradesmen and Craftsmen during experiencing problems. And tradesmen want to maintain their commercial activities and socio- economic culture by earning enough to make a living in a peaceful and healthy way. With the Chi-Square independence tests, the relations between various categories and "how much future she sees in her occupation" were tested in order to understand the decision of whether the tradesman will continue her profession or not.

Keywords: Adapazarı, problems of tradesman, socio-economic culture

1. Giriş

"Esnafılık uygun davranışlar sergileyen tacir, ticari işletmeleriyle esnafılar ekonomiye yön veren ve büyümesine destek olan, halkın ihtiyacını karşılayan önemli bir değerdir" (Laf Sözlük, lafsozluk.com, Kasım 2012). Esnafılık, ülke ve il ekonomilerinin gelişmesinde önemlidir. Esnafın faaliyet, görüş, talep ve önerileri yerel ekonomileri ve yöneticileri yönlendirebilmektedir. Bu nedenlerle esnafın olumlu ve olumsuz etkilendiği faktörlerin araştırılması ve tespit edilmesi gerekir. Bu yönde bir katkı sağlamak amacıyla Adapazarı esnafının sorunları, istek, öneri ve beklentilerinin belirlenmesi doğrultusunda bu çalışma ele alınmıştır. Sorunlar saha çalışmasıyla; birebir görüşme ile tespit edilmiştir. Çam vd. (2017:98) esnafıların karşılaştığı sorunların bilimsel açıdan incelenmesinin önemini vurgulamışlar, bu doğrultuda sorunların tespit edilip görevlilere ilgilenmeleri için ılık tutulması lazım geldiğini belirtmişlerdir.

Günümüzde esnaf sayısı artan AVM'ler, market zincirleri, markalaşmayla beraber tercih edilen gıda, giyim, hizmet vs. firmalarıyla haksız rekabet ortamında varlığını devam ettirebilme mücadelesi vermektedir. Bazen geçimi sağlamak, bazen markalaşmak, bazen de gelenek ve görenekleri yeni nesile aktarmak, mesleğine değer verilerek yüceltilmesini sağlama amaçları doğrultusunda hareket eden esnaf, şehirlerin ve ekonomilerinin yapı taşı konumundadır. Esnaf bu haliyle geçmişten gelen sosyal, kültürel, ticari ahlak ve deneyimlerine sahiptir.

Esnaflık, hammadde ve aramalarının yanında hizmet ve eğlence sektörüyle birlikte akla gelebilecek her sektörde kendisini göstererek çok sayıda iş faaliyeti ve istihdam olanağı oluşturmaktadır. Esnaflar halkın nabzını tutar, ürünlerini ve hizmetini teknolojiye ayak uydurarak şekillendirir ve piyasaya sunar. "Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu (TESK) ile Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerinden yaptığı derlemeye göre, 31 Aralık 2017 itibarıyla ülkenin %2,1'i esnaf olup toplam 1 milyon 673 bin 225 esnaf ve bunlara ait 1 milyon 800 bin 933 iş yeri kayıtlara geçmiştir" (Sabah Gazetesi, 9.2.2018).

Gerek yerel gerekse ülke düzeyinde ekonomik istikrarın sürdürülmesi ve esnafın haklarının korunması üzerine Esnaf ve Sanatkârlar Odaları, Birlikleri ve Federasyonları kurulmuştur. Bu birlikler, genel olarak esnaf ve sanatkârların çalışmalarını meslekî yönden ve kamu yararına uygun olacak şekilde düzenlerler ve meslekî eğitimlerle mesleki becerileri geliştirirler, esnaf ve sanatkârları yurt çapında ve uluslararası düzeyde temsil ederler ve sorunlara çözüm ararlar. Gereksinim duyulan meslekî tedbirleri almak ve geliştirmek için resmi kurumlarla birlikte çaba gösterirler.

Çalışmanın gelecek aşamalarında; esnaflık hakkında temel bilgiler verilmiş, Sakarya Esnaf ve Sanatkârlar Odası Başkanı ile yapılan röportaja yer verilmiş, çalışmanın yöntemi anlatılmış, sonra

uygulanan anketten elde edilen sonuçlar tablolar halinde sunulmuş ve değerlendirilmiştir. Son olarak esnafla yapılan yüz yüze anket ile merkez ilçe esnafının sorunları, daha iyi konuma gelmek için önerileri ve mesleğinden beklentileri değerlendirilmiş ve yapılan araştırma sonuçları hakkında bilgi ve analizlere yer verilmiştir.

2. Literatür

Esnafların sorunları üzerine yok denecek kadar az sayıda anket çalışması mevcuttur. Bunlardan, Yıldız vd. (2013:130-131) Dalaman esnafının sorunları tespit amacıyla yaptıkları çalışmada, Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu'ndan herhangi bir destek görüp görmediği, belediyenin esnafla ilgilenip ilgilenmediği üzerine esnafa sorular sormuşlar, esnafın %69'u Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu'ndan herhangi bir destek görmediği ve belediyenin tamamen ilgisiz kaldığını düşünen % 35,70'lik bir esnaf kesimi mevcut olduğunu ve %67.8 gibi yüksek oranda esnaf belediyenin hizmetlerinden ve ilgisinden memnun olmadığını bulmuşlardır. Baykul ve Dulupçu (2009:71-72) hem kendi hem de çalıştırdığı kişilerin sosyal güvenlik primini ödeyen esnaf ve sanatkârların yüklerinin mevcut yapılarına göre ağır olduğunu, vergi sisteminin esnaf için karışık ve esnafın ödemek zorunda kaldığı birçok vergi olduğundan, yaşanan krizler, marka firmalarla rekabet vb. nedenlerin sonucu kaliteli ürün ve hizmet sunabilmek için gerekli olan girdilerin maliyetlerinde hızlı artışların esnaf ve sanatkârları olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Baykul ve Dulupçu (2009:77-78) Isparta il merkezinde gıda hizmet sektöründe faaliyet gösteren esnaflar ve mikro ölçekli işletmelerin ülke ve bölgesel bazda yaşanan ekonomik sorunlardan etkilendiği sonucuna ulaşmıştır.

Demirer vd. (2017:157) Çorum ili için yapmış oldukları önemli bir çalışmada “Faaliyet ölçeklerinin küçüklüğü nedeniyle rekabette dezavantajlı durumda olan esnaf ve sanatkârlar, küreselleşmenin yarattığı acımasız rekabetle birlikte gün be gün ekonomik hayattan çekildiğini” belirtmişlerdir. Çam vd. (2017:107) çalışmalarında,

Gümüşhane İli esnafına meslek odaları, belediye, kamu kurum ve kuruluşlar vb. ile ilişkileri sorulmuş, sonuçta esnafının en önemli sorunlarının başında, vergi dağılımı ve sosyal güvenlik siteminde adaletsizlik ve meslek odaları, belediye, valilik, kooperatifler, maliye ve ticaret odaları ile ilişkilerin düşük olduğunu tespit etmişlerdir.

3. Adapazarı'nda Esnafların Sınıflandırılması ve Ticari İşletmelerin Durumu

Esnaf “El zanaatları ya da küçük ticaretle geçinen, tüccar ve sanayici tanımına girecek kadar yüksek ciro yapmayan kimselere verilen ad” (Laf Sözlük, lafsozluk.com, Kasım 2012) veya Türk Dil Kurumu’na (TDK, sozluk.gov.tr, 2020) göre “küçük sermaye ve zanaat sahibi”. Sakarya’nın merkez ilçesi olan Adapazarı Gelir İdaresi Başkanlığı kayıtlarında faal olarak görülen vergi mükellefi sayısı 35.462 kişidir (Dönmez, 2019). Adapazarı’nda esnaflık daha çok hizmet, gıda ve giyim sektörlerinde faaliyet göstermektedir. Yeni açılan işletmeler konusunda en büyük önem gıda sektörüne verilmektedir. Adapazarı esnafı faaliyetleri süresince bilgi ve teknolojik yeniliklere açık olarak Adapazarı halkının istek, öneri ve beklentileri doğrultusunda titizlikle hizmet vermektedir. Örneğin, 3D baskı matbaaları ve post makinelerini kullanmakta, eve hizmet için telefon ve internet siparişleri almakta, yeni teknoloji içeren ürünleri edinip müşterilere satmaktadırlar.

Adapazarı esnafı birçok pasaj, iş merkezi, Katlı Pazar, Uzun Çarşı ve çevreleri ile bulvarlar üzerinde faaliyet göstermektedir. Esnaf ilçe halkına satış için hiçbir şekilde uzak değildir.

Adapazarı’nda sektörel olarak bir kilitlenme söz konusu değildir. Aksine birçok farklı sektör ve alanda istihdam yaratılmaktadır. Halkın beklenti ve gereksinimleri doğrultusunda Adapazarı’nda yeni sektörler gelişmektedir. Bunlar Sanal Gerçeklik Evi, Bebek Sıpa Merkezi vs. tarzında iş yerleri Adapazarı ekonomisine ve kültürüne yeni değerler katma açısından eşsiz iş fikirleri ve esnaflık

mertebesidir.

Yeni açılan ticari işletmeler daha çok teknolojik gelişmelere, inovasyona, halkın istek ve önerilerine yanıt verecek şekilde düzenleniyor ve kuruluyor. Daha çok teknoloji içerikli ürünler ile daha önce var olmayan yeni sektör ürünlerine ilgi artmaktadır. Buna sanal gerçeklik kafeleri ya da farklı yörelerdeki lezzetleri Adapazarı halkıyla buluşturmak; künefeciler, kebabçılar, lokma tatlıcıları gibi birçok örnek verilebilir. Bu şekilde genelde teknoloji ya da var olmayan bir değeri ortaya çıkarma durumunu kullanarak işletmeler ürünlerini ve hizmetlerini halka sunuyorlar.

Adapazarı'nda yeni gelişen sektörlerde 3D baskı matbaaları faaliyet göstermeye başlamıştır. Son zamanlarda online satış ve bu online satışlara ulaşım imkanı sağlanmasıyla herhangi bir ücret karşılığında siparişler müşteriye ulaştırılabilmektedir. Bu da başta saydığımız teknolojiyi, müşteri memnuniyetini ön plana alarak hizmete dönüştürme oluyor. AR-GE platformları da günümüzde değer kazanmaktadır.

4. Sakarya'da Esnaflığın Değerlendirilmesi

Sakarya Esnaf ve Sanatkârlar Odası Başkanı Turhan Salihoğlu'nun Sakarya'daki Ticari İşletmelerin ve Esnafın Durumu Hakkındaki Görüşleri (Ropörtaj; 01.10.2019):

Mevcut ekonomi durumu olarak bir kriz halindeyiz. Esnaf iflas etmemeye, en azından günlük faaliyetlerini devam ettirmeye çalışıyor. Esnafı temsilen konuşacak olursam, şu an devletten istenilen SGK ve Vergi borçlarının uzun dönemli olarak yapılandırılması ve sicil affı isteniyor. Çünkü bankadan kredi olmadan sermaye olmuyor ve sermaye olmadan ortaya bir ürün çıkmıyor, ürün olmadan da bu çark dönmüyor. Dışarıdaki market zincirleriyle savaşmak çok zor, onların maliyeti ve satışına nazaran esnaf satış yapamıyor. Belediyeden bir destek bekleniyor; işporta, merdiven altı satışlar ve yasadışı satışlarla mücadele edilmesi bekleniyor. Sokaklarda vergi kaydı olmayan insanların ürün satması

istenmiyor. Sakarya'da ev ve iş kiralari çok yüksek. Esnaf o kirayi rahatça ödeyecek ve kâr edecek bir işletme açmak konusunda zorlanıyor. Şu an yeni bir işe başlamak, yeni bir iş kurmak günümüz ekonomi ve endüstrisinde çok zor. Girişimcilerin önü kapalı. Şu an girişimciler daha çok kadınlardan oluşuyor bunun nedeni KOSGEB ve bazı vergi muafiyetlerini kullanmaları ve günümüz ticaret pazarında daha çok E-ticaret etkilidir.

Sakarya'da ticari yaşamdan bahsedecek olursak; Bundan 8-9 yıl önce Sakarya'da alışveriş yapılırken iki kere düşünülürdü ve çevre illerden daha çok alışveriş yapılırdı. Çünkü buradaki esnaf çok yüksek fiyatlara ürünlerini satıyordu, sattığı ürünün arkasında durmuyordu ve sattığı ürünün garantisini veremiyordu. Şu an esnaf çok daha duyarlı, müşteri memnuniyetine dikkat ediyor, sattığı ürünlerin garantisini verebiliyor ve ürünlerinin arkasında durabiliyor. Çünkü insanlar para karşılığı elde edebileceği maksimum faydayı istiyor. Rekabet yüksek, işini layığıyla yapan kazanıyor. Bu sektörler düzeldi fakat yeterli değil, ulaşım sektöründe insana hala bir değer verilmiyor. Şoföre de yayaya da saygı duyulmuyor.

Yurtdışında AVM'ler şehir dışında planlanıyor, fakat bizim şehrimizde şehrin merkezinde yer alıyor, dolayısıyla AVM'lerle savaşmak çok zor. Örnek verecek olursak %70- 80'e varan indirimler yapılıyor, konser faaliyetleri ve çeşitli etkinlikler düzenleniyor, ücretsiz servisi bile halkı AVM'lere yaklaştırmak için kullanıyorlar. İnsanların markalara ve markalaşmaya verdikleri önem belli, esnafın indirim yapmaya yetecek gücü bile yokken AVM'nin haksız rekabeti ile de başa çıkamıyor. Ama tabiki marangozu, mobilyacısı, esnafı vs. aldığı işi zamanında ve prensipleriyle sistemli bir şekilde yetiştirebiliyorsa kaliteli hizmeti ve müşteri memnuniyetini ön plana alırsa bir şekilde meşhurlaşır. İş olan ilk o esnafı arar bulur ve o esnaf ile alışveriş yapmak ister. Kimisi var uğraşmaz, çabalamaz müşteriye değer vermez. Bu şekilde davranan esnaf da kötü durumda olmaya mahkum oluyor. Sonuç olarak Sakarya esnafı kendini düzeltti, ürün ve hizmette kalitesini arttırdı, fakat ekonominin durumu ve piyasalardaki durgunluk nedeniyle beklenileni kazanamıyor. Bu nedenle de gerek kendi gerek halkın beklentisi genel olarak

karşılanamıyor; bu nedenle huzur ve refah eksikliği çekiyorlar.

5. Yöntem

Bu araştırmanın amacı Adapazarı esnafının istek, öneri ve ekonomik durumunu araştırarak esnafın yaşadığı zorlukları ortaya çıkartmaktır. Bilimsel araştırma, bilginin sistematik bir şekilde elde edilmesi amacıyla bir araştırma şablonuna sahiptir. Bu doğrultuda anket soruları Adapazarı esnafının gerek kişisel gerek toplumsal gerek de ekonomik yaşantısını dikkate alarak özenle hazırlanmıştır. Ve anket soruları hazırlanmazdan önce Sakarya Esnaf ve Sanatkârlar Odası Başkanı Turhan Salihoğlu ile konuya yakından vakıf olmak için röportaj yapılmış; ön görüşme yöntemiyle esnafın sorunları üzerine bilgiler alınmıştır. Önceki kısımda bu röportajımız sunulmuştur. Bu röportaj anket sorularını açıklıkla düzenlemesinde çok faydalı olmuştur. Araştırma için kesin anket formu hazırlanıp veri toplama aşamasına geçilmeden önce ankette sorulan sorular ve ölçeklerin anlaşılabilirliği sağlandıktan sonra anket formu hazırlanıp çoğaltılmıştır. Oluşturulan sorular bir anket formu olarak katılımcılara birebir yüz yüze görüşme ile sorulmuş, katılımcı tarafından daha anlaşılamayan sorular mevcut olduğunda açıklama getirilerek cevapları alınmış, sonra veriler tablolara dökülerek yalın değerlendirmeler yapılmış, sonra Ki-Kare bağımsızlık ve/veya ilişki testleri uygulanmış ve değerlendirilmiştir. Yüz yüze görüşme ile veri toplama tekniği katılımcı tarafından anlaşılamayan sorular mevcut olduğunda açıklama getirilerek cevaplar alınmasına olanak tanıdığından ölçeklendirme ve soruyu algılama hatalarını minimize etme olanağı sağlamaktadır.

Anket formunda kişisel sorular, katılımcıların ekonomik ve sosyo-ekonomik sorunlarını ve memnuniyetini ortaya çıkaracak sorular, bulunduğu Adapazarı Belediyesinin sunduğu imkanlar, halkın tutumu, vergi mükellefiyeti memnuniyeti, ülkenin mevcut ekonomik ve sosyoekonomik durumu, AVM ve meslektaşlarının faaliyetleri, yaşanan krizden etkilenme durumu vs. hakkında sorular

sorulmuştur. Adapazarı ilçesinin tamamını kapsayacak şekilde coğrafi keşif yapılmış ve buna uygun şekilde anket araştırması planlanmıştır. Merkez ilçeyi eşit olarak içine alacak, genelin sorunlarını yansıtacak şekilde anket araştırması yöntemiyle veri toplama aşaması tamamlanmıştır.

Örneklem hacminin belirlenmesinde, ankete konu olan Adapazarı İlçesi esnaf sayısı Adapazarı Gelir İdaresi'nce verilen bilgiye göre Kasım 2019 itibariyle 35462 olup, araştırma anakütle hacmi 10000'i geçtiği için anakütlenin sınırsız evren ($N > 10000$) olduğu kabul edilmiştir. Aşağıdaki formülde yer alan; n = Örneklem hacmi, p =Evren içinde ilgilendiğimiz özelliğin görülme olasılığı, q =Evren içinde ilgilendiğimiz özelliğin görülmemeye olasılığı, z = Güven düzeyine göre standart değer (normal dağılım tablolarından bulunur %95 için 1,96), α = Göz yumulabilir yanılğı (0,05 alınmıştır).

$$n = \frac{p \times q \times Z^2}{(\alpha^2)} = \frac{0,9 \times 0,1 \times 1,96^2}{(0,05^2)} = 138.$$

Anakütlenin homojen olduğu varsayılarak örneklem oranı %100'e yakın olarak %90 alınmıştır. % 5 anlamlılık düzeyinde %90 ilgilenilen türden olayın ortaya çıkması oranına göre örneklem hacmi sonsuz anakütleden minimum 138 olarak belirlenmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte olası heterojenliğin getirebileceği eğilimleri olabildiğince azaltmak ve bulguların tutarlılığını artırmak için örneklem hacmi 500'e çıkarılmıştır. Bu nedenle rassal örnekleme ile 500 adet anket araştırması farklı meslek ve iş kolundaki esnaf ile yapılmıştır. Bu anket çalışması Adapazarı ilçesi esnafına yapılmıştır; anket soruları esnafın cinsiyet ve meslek ayırımı yapılmaksızın; homojenlik varsayımı üzerine kurularak, özel meslek gruplarından ziyade genel esnafın sorunlarını ortaya çıkartmak üzere hazırlanmıştır.

Esnafın mesleğinde gelecek görmesini olumlu ve olumsuz yönde etkileyen faktörleri ortaya koymak amacıyla %95 güven sınırlarında

Ki- Kare bağımsızlık testleri yapılmış ve değerlendirilmiştir.

6. Bulgular

Tablo 1'e baktığımızda Adapazarı'ndaki ankete gönüllü katılan esnafların %62'si Erkek, %38'i Kadındır

Tablo 1: Adapazarı Esnafının Cinsiyet Durumu

Cinsiyet	Sıklık	Yüzde
Erkek	310	62
Kadın	190	38
Toplam	500	100

6.2. Adapazarı Esnafının Yaş Durumu

Tablo 2'deki yaş verilerine ait betimsel istatistiklere baktığımızda; Adapazarı Esnafının %12,4'ü 15-25, %44,6'sı 26-40, %42'si 41-55 ve %1'i 56+ yaş aralığındadır. Bu verilere göre Adapazarı esnafı anakütlesinin yaşlı nüfusu oldukça düşük olacağı tahmin edilebilir. %44,6 oranında en yüksek oran ile esnafın büyük bir kısmı 26- 40 yaş aralığındadır. Esnafın biraz daha yöresel olarak uyumlu olması beklenir. %12,4 oranında yeni kurulan ticari işletmeler olarak tabir edebileceğimiz genç girişimci mevcut. Bu yeni ve genç girişimciler Adapazarı'na değer katmaya devam ediyor. Yine oldukça büyük bir yüzde olan %42 yaş aralığı ile 40-55 yaş aralığındaki esnaf daha sakin ve sürekli müşterileri olan; kazançları sabit olan işletmeleri vardır. Onlar sektöre daha hakimdirler, çevresi ve kurduğu ilişkiler gereği iş anlamında oldukça iyi haldedirler. 55 yaş ve üstü aralığındaki esnaf daha çok işin bilgelik ve yöneticilik görevini üstlenirler ve gerek çalışanlar gerek müşteriler arasındaki kordinasyonu sağlayarak işletmenin geleceğini düşünürler. Nitekim Ortaylı (2019:26) 55 yaş ve üstünü "ustalık dönemi" olarak değerlendirmiştir.

Tablo 2: Adapazarı Esnafının Yaş Durumu

Kategori	Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
15-25	62	12,4	12,4
26-40	223	44,6	57,0
41-55	210	42,0	99,0
56+	5	1,0	100
Toplam	500	100	

6.3. Adapazarı Esnafının Öğrenim Durumu

Tablo 3'e göre Adapazarı esnafının %21,6'sı ilkokul mezunu, %52,6'sı lise, %25,8'i üniversite mezunudur. Esnaflık yapabilmek için akademik kariyer ya da yüksek bir bilgi birikimi gerekmez. Esnaflık ticaret yapmaya cesareti olanların yapabileceği bir meslektir. Lise mezunu olan esnaf sayısı üniversite mezunu olan esnaf sayısından fazladır. Çünkü esnaflık zor zanaattir ve okuyarak elde edilebilecek bir meslek değildir. Adapazarı esnafının büyük çoğunluğunun 26-40 yaş arasında olduğunu Tablo 2'de görmüştük. Buna bağlı olarak da bu jenerasyonun dönemindeki sosyoekonomik koşullara göre değerlendirildiğinde daha çok lise mezunu çıkması olağan ve beklenen bir durumdur.

Tablo 3: Adapazarı Esnafının Öğrenim Durumu

Kategori	Sıklık	Yüzde	Kümülatif yüzde
İlkokul	108	21,6	21,6
Lise	263	52,6	74,2
Üniversite	129	25,8	100
Toplam	500	100	

6.4. Adapazarı Esnafının Yıl Olarak Meslekteki Zamanı

Tablo 4'de esnafın çoğunluğu; %56'sı on yılın altında, %29,2'si ise 11-20 yıllık esnaf olduğunu belirtmiştir.

Tablo 4: Adapazarı Esnafının Yıl Olarak Meslekteki Zamanı

Kategori	Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
0-10	280	56,0	56,0
11-20	146	29,2	85,2
21+	74	14,8	100
Toplam	500	100	

6.5. Adapazarı Esnafının Mesleği Sevme Durumu

Tablo 5'e bakıldığı zaman Adapazarı esnafının %12,6'sı mesleğinden ve yaptığı işten memnun değildir. Genellemeye vurduğumuzda esnafın %72,6'sı mesleğinden ve yaptığı işten memnundur. Mesleğinden memnun olmayanlar daha çok işleri yolunda gitmeyen ve geçim sıkıntısı çeken esnaflar olabilir. Ayrıca mesleğe ve ekonomiye değer katmaktan çok geçimini sağlayacak kadar para kazanmayı düşündükleri için mesleğini severek yapmayabilirler.

Tablo 5: Adapazarı Esnafının Mesleği Sevme Durumu

Kategori	Sıklık	Yüzde	Kümülatif yüzde
Hiç	63	12,6	12,6
Çok az	18	3,6	16,2
Az	56	11,2	27,4
Çok	72	14,4	41,8
Çok iyi	291	58,2	100
Toplam	500	100	

6.6. Adapazarı Esnafının Geçimi Sağlamak Uğruna Ek İş Yapma Durumu

Tablo 6'ya bakıldığında Adapazarı esnafının %38'inin geçimini yeterince sağlayamadığı ve temel ihtiyaçlarını karşılamak için az veya çok fazla ek işe ihtiyaç duyduğu sonucuna ulaşıyor. Bu durum da aslında ticaretin ne kadar acımasız ve yenilikçi olduğunu gözler önüne seriyor. Mesleğe ve esnaflığa yakışmayacak davranışlar sergileyen, meslekte inovasyona ve teknolojik gelişmelere ayak uyduramayan ve müşteri memnuniyetini ön plana almayan esnaf,

müşterilerin gözünden düşüyor ve geçimini sağlamak için ek iş yapmaya muhtaç oluyor. Adapazarı esnafının %62'si yaptığı işi hakkıyla yapıyor ve geçimini sağlamak için ek işe ihtiyaç duymuyor ve geçimini esnafı olduğu ticari işletmeden sağlıyor.

Tablo 6: Adapazarı Esnafının Ek İş Yapma Durumu

Kategori	Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hiç	310	62,0	62,0
Çok az	47	9,4	71,4
Az	41	8,2	79,6
Çok	25	5,0	84,6
Çok iyi	77	15,4	100
Toplam	500	100	

6.7. Adapazarı Esnafının Esnaf ve Sanatkârlar Odasına Üye Olma Durumu

Tablo 7'den bakıldığında Adapazarı esnafının %54,2'si Esnaf ve Sanatkârlar Odası'na üye olduğu, buna karşılık neredeyse yarı yarıya diyebileceğimiz oranda %45,8'lik bir kesim Esnaf ve Sanatkârlar Odasına üye olmadığı anlaşılmaktadır. Esnaf ve Sanatkârlar Odasına üyelik önemli bir durumdur; iş bilinci ve çevresini yansıtan gerek dostluklar gerek iş ilişkileri gerek de hakkın korunması kapsamında bir olguya sahip olmak demektir. Bu nedenle Esnaf kollarına üyelik hakkın savunulması ve kazanılması açısından çok önemlidir.

Tablo 7: Adapazarı Esnafının Esnaf ve Sanatkârlar Odasına Üyelik Durumu

Kategori	Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hayır	229	45,8	45,8
Evet	271	54,2	100
Total	500	100	

6.8. Adapazarı Esnafının Esnaf Birliğini Kullanma Durumu

Tablo 8'e bakıldığı zaman Adapazarı esnafının yaşadığı zorluklar ve

sıkıntılar karşısında esnafın %57,8'i Esnaflar Birliğini hiç kullanmıyor. Bu oranın içinde Esnaf ve Sanatkârlar Odasına üye olmayanlar da bulunuyor. Esnafın %8,6'sı çok az, %12,4'ü az, %5,8'i çok ve %15,4'ünün çok iyi (çok sık) bir şekilde Esnaflar Birliğini kullandığı anlaşılıyor. Esnaf ve Sanatkârlar Odasını aktif şekilde kullanmak işletmenin akıbeti için oldukça önemlidir. Böylelikle, kanun değişiklikleri ve yaşanan sorunlardan haberdar olmak ve sorunların üstesinden gelinir.

Tablo 8: Adapazarı Esnafının Esnaflar Birliğini Kullanma Durumu

Kategori	Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hiç	289	57,8	57,8
Çok az	43	8,6	66,4
Az	62	12,4	78,8
Çok	29	5,8	84,6
Çok iyi	77	15,4	100
Toplam	500	100	

6.9. Adapazarı Esnafının Sosyoekonomik Gelişmelerin İşletmesini Etkileme Durumu

Tablo 9'a göre Adapazarı esnafının %49,0'u siyasi ve sosyoekonomik gelişmelerin ticari işletmesine zarar verdiğini düşünürken sadece %15,2'si hiç zarar vermediğini düşünüyor. Bu durum mal talebinin sosyoekonomik gelişmelere duyarlılığı ile ilişkilendirilebilir.

Tablo 9: Adapazarı Esnafının Sosyoekonomik Gelişmelerin İşletmesini Etkileme Durumu

Kategori	Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hiç	76	15,2	15,2
Çok az	33	6,6	21,8
Az	85	17,0	38,8
Çok	61	12,2	51,0
Çok iyi	245	49,0	100
Toplam	500	100	

6.10. Adapazarı Esnafının Ödediği Kiradan Memnuniyet Durumu

Tablo 10'da görüldüğü üzere Adapazarı esnafının %41,4'ü ödediği kiradan hiç memnun değildir. Bu da esnafın yaşadığı sorunlardan birini yansıtmaktadır.

Tablo 10. Adapazarı Esnafının Ödediği Kiradan Memnuniyet Durumu

Kategori	Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hiç	207	41,4	41,4
Çok az	44	8,8	50,2
Az	98	19,6	69,8
Çok	38	7,6	77,4
Çok iyi	113	22,6	100
Toplam	500	100	

6.11. Adapazarı Esnafının Trafik ve Sevkiyat Sorunu Durumu

Tablo 11'e göre esnafın %34,6'ı trafik ve sevkiyat konusunda sorun yaşamadığını, %16,4'ü trafik ve sevkiyat konusunda çok ciddi sorun yaşadığını; toplamda %65,4'ü az ve üzeri sorun yaşadığını belirtmektedir. Daha çok büyük markalar ve geniş sevkiyat hacmine sahip olan esnaf trafik ve sevkiyat konusunda sorun yaşamaktadır.

Tablo 11: Adapazarı Esnafının Trafik ve Sevkiyat Sorunu Durumu

Kategori	Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hiç	173	34,6	34,6
Çok az	61	12,2	46,8
Az	111	22,2	69,0
Çok (ciddi; fazla)	73	14,6	83,6
Çok ciddi	82	16,4	100
Toplam	500	100	

6.12. Adapazarı Esnafının Ticari Pazar Payı Değerlendirmesi

Tablo 12'ye bakıldığında; esnafın kendini ve pazardaki payını değerlendirmesinde, pazardan yeterince fazla pay aldığını düşünen esnaf oranı %27,8'dir. Pazardan hiç pay alamadığını düşünen esnaf oranı %28,8'dir ve oldukça yüksektir. Az veya altı oranı %72,2 olup halinden memnun olanların oranının üç katı memnun olmayan; iş yapmadığını düşünen esnaf vardır ve bu durum esnafın pazardaki değerini nasıl gördüğü ile ilgili bir sorundur. Her işletme sahibi bulunduğu işletme sahibini pazar lideri olarak görmek ister bu yüzden objektif değerlendirmeler yapmamış olabilirler ve gerçekleri iyi karşılamadığı için ticari pazardan az pay aldığını düşünüyor olabilirler. Ancak bu sorunun temelinde AVM'ler, zincirleme büyük mağaza ve marketlerin sayı ve cazibesinin artmış olması yatmaktadır.

Tablo 12: Adapazarı Esnafının Ticari Pazar Payını Değerlendirmesi

Kategori	Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hiç	144	28,8	28,8
Çok az	68	13,6	42,4
Az	149	29,8	72,2
Çok	69	13,8	86,0
Çok iyi	70	14,0	100
Toplam	500	100	

6.13. Adapazarı Esnafının Halkın İşletmesine Karşı Tutumundan Memnuniyet Durumu

Tablo 13'de esnafın halkın işletmesine karşı tutum ve davranışlarını değerlendirmesini görürüz. Esnafın %32,4'ü halkın işletmesine karşı tutumundan çok memnun, %24,2'si de memnundur. Bu da demek oluyor ki %56,6'lık kesim yaptığı işten ve yapılış tarzından memnun, halk da bu memnuniyetin karşılığını alışveriş yaparak ve hoşgörülü davranarak vermektedir.

Tablo 13: Adapazarı Esnafının Halkın İşletmesine Karşı Tutumundan Memnuniyet Durumu

Kategori	Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hiç	87	17,4	17,4
Çok az	46	9,2	26,6
Az	84	16,8	43,4
Çok	121	24,2	67,6
Çok iyi	162	32,4	100
Toplam	500	100	

Geri kalan %44,4'lük kısım az veya çok az veya hiç memnun değildir. Esnafın %17,4'ü Sakarya halkının işletmesine karşı tutumundan memnun değildir. Bunun nedeni mal ve hizmetindeki eksiklik yada müşteriye yaklaşımından kaynaklanıyor olabilir. Kalifiye esnaf olarak düşünüldüğü zaman kaliteli ve daimi müşteri bulmak zordur, bunun nedeni de halkın ihtiyaçlarını anlayarak onların ihtiyacını karşılayarak maksimum refaha ulaştırmak konusunda sıkıntı yaşıyor olmalarıdır. Halkın işletmeye karşı memnuniyetini arttırmak için önce hizmet kalitesini arttırması gerekiyor. Burada dikkat etmemiz gereken Adapazarı halkının talep eden konumunda olması ve memnuniyet koşulunun faydasını maksimize etmek istemesine dayanmasıdır.

6.14. Adapazarı Esnafının Türkiye'nin Ekonomik ve Sosyo-ekonomik Durumundan Memnuniyet Durumu

Tablo 14'e göre esnafın %19,8'i Türkiye ekonomisinden çok çok memnundur. Sırasıyla %16,6'sı çok, %17,2'si az, %14'ü çok az memnundur. Adapazarı esnafının %32,4'ü Türkiye'nin mevcut ekonomik ve sosyoekonomik yapısından hiç memnun değildir.

Tablo 14. Adapazarı Esnafının Türkiye'nin Ekonomik ve Sosyo-ekonomik Durumundan Memnuniyet Durumu

Kategori	Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hiç	162	32,4	32,4
Çok az	70	14,0	46,4
Az	86	17,2	63,6
Çok	83	16,6	80,2
Çok iyi	99	19,8	100
Toplam	500	100	

Esnafın %63,6'sı Türkiye'nin ekonomik ve sosyoekonomik yapısından memnun musunuz? sorusuna az ve altında memnuniyetsizlik göstermiştir. Bu yüzdeler durum esnaf ve sanatkârlar için Türkiye'deki şartların çok da iyi olmadığı şeklinde algılanması olarak yorumlanabilir. Ülkenin sosyoekonomik koşulları göz önüne alındığında esnafı daha çok ilgilendiren genel olarak mevcut ekonomik durumdur, bu nedenle yapılan olumlu ve olumsuz eleştiriler, anketlere verilen cevaplar doğrultusunda ulaşacağımız sonucu daha çok ekonomik duruma bağlamak daha doğru ve anlaşılır olacaktır.

6.15. Adapazarı Esnafının Belediyelerin Teşvik ve Desteklerinden Memnuniyet Durumu

Tablo 15'e göre esnafın sadece %17,2'si Belediye teşvik ve desteklerinden çok veya çok çok memnundur. Geri kalan %92,8'i az veya çok az veya hiç memnun değildir. Esnafın %48,6'sı Belediye teşvik ve desteğinden hiç memnun değildir ve bu büyük bir sorundur. Adapazarı esnafı belediyenin esnafı korumadığını ve destek olmadığını düşünüyor. Esnafın en büyük güvencesi Esnaf ve Sanatkârlar Odasından çok Belediye ve Devlet hizmetleridir. Bu destek de olmayınca ekonomik sıkıntılar ve haksız rekabetler baş gösterir. Bu durum da büyük bir başıboşluk yaratarak sorun haline geliyor.

Tablo 15: Adapazarı Esnafının Belediyelerin Teşvik ve Desteklerinden Memnuniyet Durumu

Kategori	Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hiç	243	48,6	48,6
Çok az	79	15,8	64,4
Az	92	18,4	82,8
Çok	43	8,6	91,4
Çok iyi	43	8,6	100
Toplam	500	100	

6.16. Adapazarı Esnafının Ödediği Vergi ve Mevcut Vergi Sistemi Memnuniyet Durumu

Tablo 16'ya bakıldığında Adapazarı esnafının Vergi mükellefiyeti ve mevcut Türk Vergi Sistemi hakkındaki memnuniyetinin araştırılmasının betimsel istatistiğini görürüz. Vergilerden ve mevcut Türk Vergi Sisteminden çok ve çok çok memnun olan esnaf oranı %19'dur. Mevcut ödenen vergi ve sisteminden memnun olan esnaf sayısı çok az, bu da başlı başına bir sorun teşkil ediyor. Katılımcıların %81'i vergilerden ve mevcut Türk Vergi Sisteminden memnuniyetsizlik göstermiştir.

Adapazarı esnafının %56,0'ı ödediği vergi ve mevcut Türk Vergi Sisteminden hiç memnun değildir. Bunun nedeni az kazanmak ve/veya ödediği verginin hizmet olarak karşılığını almadığını düşünmek olabilir. Fakat bu sorun ihmal edilemeyecek bir boyutta görünmektedir.

Tablo 16: Adapazarı Esnafının Ödediği Vergi ve Mevcut Vergi Sisteminden Memnuniyet Durumu

Kategori	Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hiç	280	56,0	56,0
Çok az	63	12,6	68,6
Az	62	12,4	81,0
Çok	37	7,4	88,4
Çok iyi	58	11,6	100
Toplam	500	100	

6.17. Adapazarı Esnafının Emeklilik ve Sağlık Sigortası İmkanlarından Memnuniyet Durumu

Tablo 17’de Adapazarı esnafının %23,4’ü emeklilik ve sağlık sigortası imkanlarından çok çok memnun, %14,4’i çok memnun olduğu görülür. Esnafın,%23,6’sı az memnun, %12,0’si çok az memnun ve %26,6’sı hiç memnun değildir. Esnafın %62,2’si Emeklilik ve Sağlık Sigortası imkanlarından memnuniyetsizlik belirtmiştir.

Tablo 17: Adapazarı Esnafının Emeklilik ve Sağlık Sigortası İmkanlarından Memnuniyet Durumu

Kategori	Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hiç	133	26,6	26,6
Çok az	60	12,0	38,6
Az	118	23,6	62,2
Çok	72	14,4	76,6
Çok iyi	117	23,4	100
Toplam	500	100	

6.18. Adapazarı Esnafının AVM ve Meslektaşlarının Faaliyetlerinden Memnuniyet Durumu

Tablo 18’de belirtildiği üzere %18,2’lik bir kısım çok çok, %9,2’lik kısım çok memnundur. Esnafın 41,8’i hiç memnun olmadığını ve %72,6’lık kısmı memnuniyetsizlik belirtmiştir. Bu durumun en büyük nedeni haksız rekabettir. Memnun olan esnaf da aynı mal ve hizmeti

pazarlamadığı ve ekonomik olarak etkilenmediği için memnuniyetini belirtmiştir. AVM'ler günümüzde insanların içerisinde her türlü ihtiyacını karşılayabildiği ve eğlenceli vakit geçirebildiği bir yer olmaya başladı ve bu durum da küçük esnafa karşı haksız rekabeti ve onların pazar paylarını daraltma durumunu tetikledi. Bu nedenle esnafın AVM'lerin faaliyetlerinden memnun olmama durumu gayet olağan bir durumdur.

Tablo 18: Adapazarı Esnafının AVM ve Meslektaşlarının Faaliyetlerinden Memnuniyet Durumu

Kategori	Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hiç	209	41,8	41,8
Çok az	63	12,6	54,4
Az	91	18,2	72,6
Çok	46	9,2	81,8
Çok iyi	91	18,2	100
Toplam	500	100	

6.19. Adapazarı Esnafının Kendini Faaliyette Bulunduğu Sektöre Uygun Görme Durumu

Tablo 19'a bakıldığında Adapazarı esnafının %84'ü kendinin faaliyette bulunduğu sektöre çok ve çok çok uygun davranışlar sergilediğini ve iş disiplinine uyduğunu düşünüyor. Kendini hiç yeterli görmeyen %5'lik kesim vardır. Bu esnaflar halk tarafından tercih edilmez ve bu nedenle iş yapamadıkları için yeni ürünler alacak sermayeyi bırakın; geçimini sağlayacak kadar kazanamadığını düşünürler. Bu nedenle ekonomiden de meslektaşlarından da yaptığı işten de memnun olmazlar. En önemli sorun öz eleştiriyi doğru yapmak buna göre davranmak ve kendini düzeltmektir. Büyük çözüm olanağı olmasa bile ilk çözüm aşamasıdır.

Tablo 19: Adapazarı Esnafının Kendini Faaliyette Bulunduğu Sektöre Uygun Görme Durumu

Kategori	Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hiç	25	5,0	5,0
Çok az	18	3,6	8,6
Az	37	7,4	16,0
Çok	66	13,2	29,2
Çok iyi	354	70,8	100
Toplam	500	100	

6.20. Adapazarı Esnafının Mesleğinin Sağlığını Etkileme Durumu

Tablo 20’de Adapazarı esnafının %25’i mesleğinin sağlığını çok büyük ölçüde %13,8’i de çok ölçüde olumsuz etkilediğini düşünüyor. Esnafın %30,2’si mesleğinin sağlığını olumsuz etkilemediğini düşünüyor. Geri kalan %69,8’i az ya da çok mesleğinin sağlığını olumsuz etkilediğini düşünüyor. Bu durum yaptığı işe bağlı olduğu kadar, ne kadar kazandığı, çalışan sayısı, bulunduğu çalışma ortamı, coğrafi konumu vs. ile de ilişkilidir. Ayakkabıcılar, gümüşçüler, tamirciler ve bazı sanatkârlar yaptığı tamirat işlerinin sağlığını olumsuz etkilediğini net belirtiyorlar. Fakat bazı esnaflar da az kazandıkları ya da müşteri ilişkileri nedeniyle stres yaptığını, bunun da sağlığını bu şekilde olumsuz etkilediğini düşünüyor. Bu nedenle bu sorun biraz daha görecelidir; fakat yine de sorundur.

Tablo 20: Adapazarı Esnafının Mesleğinin Sağlığını Etkileme Durumu

Kategori	Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hiç	151	30,2	30,2
Çok az	48	9,6	39,8
Az	107	21,4	61,2
Çok	69	13,8	75,0
Çok iyi (çok olumsuz)	125	25,0	100
Toplam	500	100	

6.21. Adapazarı Esnafının İnovasyona ve Teknolojik Gelişmelere Adaptasyon Durumu

Tablo 21’de Adapazarı esnafının yenilikleri takip etme ve ayak uydurma konusunda %18,4’ü çok büyük sıkıntı, %16,2’si çok sıkıntı çekiyor ve yeniliklere ayak uyduramadığını düşünüyor. Adapazarı esnafının %28,4’ü inovasyon ve yenilikleri takip etme ve ayak uydurma konusunda hiç sorun yaşamıyor. Bunun sonucunda da güncel bir değere sahip işletme oluyorlar. Bunun en önemli nedenlerinden birisi yeni açılan işletmeler mevcut teknolojiyle eşdeğer olduğu için mevcut inovasyonu yakalama konusunda sorun yaşamıyor. Fakat eskiden beri var olan esnaf yenilikleri takip etme konusunda sermaye sıkıntısıyla beraber teknik bilgi sıkıntısı ile teknolojiye ayak uyduramayabiliyor.

Tablo 21: Adapazarı Esnafının İnovasyona ve Teknolojik Gelişmelere Ayak Uydurma Durumu

Kategori	Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hiç	142	28,4	28,4
Çok az	70	14,0	42,4
Az	115	23,0	65,4
Çok	81	16,2	81,6
Çok iyi	92	18,4	100
Toplam	500	100	

Bunun yanında da işi teknoloji olan işletmeler vardır. Onların ise böyle sorunları yoktur çünkü teknolojiyle alakaları hiç kesilmez, bir nevi teknoloji pazarlarlar, bu nedenle de asla inovasyona ayak uydurma sorunu yaşamazlar.

6.22. Adapazarı Esnafının Rekabet İçin Kampanya Yapma Durumu

Tablo 22’de görülen Adapazarı esnafının rekabet için sürekli çok çok kampanya yapma oranı %13,2, çok kampanya yapma oranı %18,2, az

veya çok çok yapma oranı %69,8'dir. Esnafın %68,9'u mal satışı yapabilmek için az ya da çok rekabet içinde bulunmaktadır. Esnafın %31,2'si kampanya yapmıyor veya yapamıyor veya yöntemini bilmiyor. Belki kampanya yapabilecek kadar kazanamadıkları için durgun piyasayı ve bozuk ekonomiyi çaresizce seyrediyorlar. Belki de kampanya yapmanın maliyetleri karşılamayacağı düşüncesindedir. Fakat şu da unutulmamalıdır ki rekabet başlı başına önemli bir olgudur; rekabet piyasayı canlı tutar. Rekabetten etkilenmemek için rekabet yarışına girmek ve kampanyalar yapmak gerekir, bu piyasayı da durgunluktan kurtaracaktır.

Tablo 22: Adapazarı Esnafının Rekabet İçin Kampanya Yapma Durumu

Kategori	Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hiç	156	31,2	31,2
Çok az	59	11,8	43,0
Az	128	25,6	68,6
Çok (çok)	91	18,2	86,8
Çok iyi (çok fazla)	66	13,2	100
Toplam	500	100	

6.23. Adapazarı Esnafının Mesleğinde Gelecek Görme Durumu

Tablo 23'e bakıldığında Esnafın %23,8'i mesleğinde ve ticari işletmesinde büyük ölçüde gelecek görüyor. Sonra sırasıyla %23,4'ü çok, %23,2'si az, %13,2'si çok az oranlarında gelecek görürken %16,4'i hiç oranında gelecek görmüyor. Esnafı genel olarak değerlendirmek gerekirse geleceğin ne olacağını bilmedikleri ve şu andaki ekonomik olumsuzluklardan etkilenerek mesleğinde gelecek göremiyor veya kararsız kalıyor. Mesleğinde gelecek gören esnaflar yeni kurulan veya çarkı işleyen ticari işletmesi olan esnaflardır. Gelecek görmeyen esnafların içinde ise unutulmaya yüz tutmuş meslekler ve beklediği kadar iş yapamamaktan yakınan esnaf vardır.

Tablo 23: Adapazarı Esnafının Mesleğinde Gelecek Görme Durumu

Kategori	Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hiç	82	16,4	16,4
Çok az	66	13,2	29,6
Az	116	23,2	52,8
Çok	117	23,4	76,2
Çok iyi	119	23,8	100
Toplam	500	100	

6.24. Adapazarı Esnafının Müşterileriyle Kurduğu Bağın İşletmeye Zarar Verme Durumu

Tablo 24'e göre Esnafın %24,8'i müşteriler ile kurduğu bağın işletmesine çok zarar verdiğini düşünüyor. Bunun en büyük örneği veresiye teklifi ve pazarlıktır. Sırasıyla %12,2'si az, çok, %12,2'si çok, %8'i çok az zarar verdiğini ancak %42,8 gibi büyük oranda ise hiç zarar vermediğini; dolayısıyla zimmi olarak müşterileriyle kurduğu yakından ilişkiden memnun olduğunu belirtmiştir. Bu durum müşteriye de memnun eder. Bir hizmet, bir ürün satın alıyorlar sonuçta her açıdan hoşgörü ve güler yüz beklemek müşteri memnuniyetinin en büyük gereğidir.

Tablo 24: Adapazarı Esnafının Müşterileriyle Kurduğu Bağın İşletmeye Zarar Verme Durumu

Kategori	Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hiç	214	42,8	42,8
Çok az	40	8,0	50,8
Az	61	12,2	63,0
Çok	61	12,2	75,2
Çok iyi (zarar)	124	24,8	100
Toplam	500	100	

Kimi esnaf da bu şekilde müşteri ile yakın ilişkiler kurmanın işletmeye zarar vereceğini düşünerek uzak davranır ve iş

yapamamaktan şikayetçi olur. Halk ya da müşteri diyelim iki işletme arasında daha memnun kaldığı işletmeyi tercih etmesi çok doğaldır. Bu nedenle diğer işletmenin iş yapamaması da doğaldır.

6.25. Adapazarı Esnafının 2018-2019 Krizinden Etkilenme Durumu

Tablo 25'e bakıldığında Adapazarı esnafının %63,0'ı 2018-2019 ekonomik krizinden büyük ölçüde çok fazla etkilenmiştir. Bu oranlar sırasıyla %11,2'si çok, %12,8'si az, %5,6'ı çok az ve %7,4'i hiç etkilenmediğini belirtmiştir. Esnafın %63'ü 2018-2019 ekonomik krizinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Bu da esnafın çok büyük bir bölümü demektir. Esnaf enflasyonun yükselmesinden ve bu şekilde yüksek olmasından şikayetçidir ve sonunda işletmesini kaybetmekten korkmaktadır.

Tablo 25: Adapazarı Esnafının 2018-2019 Krizinden Etkilenme Durumu

Kategori	Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hiç	37	7,4	7,4
Çok az	28	5,6	13,0
Az	64	12,8	25,8
Çok	56	11,2	37,0
Çok iyi	315	63,0	100
Toplam	500	100	

Araştırma döneminde iş yapamamaktan yakınan esnaf bu durumu yükselen enflasyona ve halkın maddi imkansızlıklarına bağlamaktadır. Yani stagflasyonist sürece bağlamaktadır. Eksik istihdamdan dolayı halkın alım gücü de ekonomik gücü de giderek azalmaktadır.

6.26. Adapazarı Esnafının Faaliyet Gösterdiği Sektörler

Tablo 26'ya bakıldığında ankete katılanların %9,2'si Gıda sektöründe, %13,6 Giyim sektöründe, %10,8'i Telekomünikasyon sektöründe,

%5,4'ü lokantacılık sektöründe, %5 Bakkallık sektöründe, %5,8'i Ayakkabıcılık sektöründe ve %50,2'si Diğer sektörlerde faaliyet göstermektedir. Diğer grubunda, Perdeciler, Eczaneler, Sağlık sektörü çalışanları, Beyaz eşya satan işletmeler, Gümüşçü ve Kuyumcular olarak %50,2'lik bir çoğunluk bulunmaktadır.

Tablo 26: Adapazarı Esnafının Sektörel Dağılımı

Kategori	Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Gıda	46	9,2	9,2
Giyim	68	13,6	22,8
Telekomünikasyon	54	10,8	33,6
Lokanta	27	5,4	39,0
Bakkal	25	5,0	44,0
Ayakkabıcı	29	5,8	49,8
Diğer	251	50,2	100
Total	500	100	

6. Adapazarı Esnafının Karşılaştığı Diğer Sorunlar

Karşılaştığınız diğer sorunlar nelerdir? Açık uçlu sorusu katılımcılara yöneltilmiş ve elde edilen cevaplar bu kısımda derlenmiştir. Adapazarı Esnafının diğer sorunları adı altında en çok karşılaşılan sorunlar sırasıyla; haksız rekabet, geçim sıkıntısı, enflasyon, devletin esnafın arkasında durmaması ve eğitim sistemindeki yetersizliktir. Esnaf gençlerin yeterli hoşgörü ve bilinçte olmadığını düşünüyor. Mevcut yapı ve ekonomik durumdan şikayetçi olan merkez ilçe esnafı, sistemli çalışılsa da mevcut şartlar altında başarıya ulaşmanın zor olduğunu düşünüyor.

Halkta para olmadığını ve buna bağlı olarak elindeki ürünü satamamaktan şikayetçi olan Adapazarı esnafı bunun nedeninin işsizlik ve eksik istihdamdan kaynaklandığını düşünüyor. Esnafın bir kısmı piyasadaki durgunluğun bir nedenini de Türkiye'nin ekonomik krizin eşiğinde olması ile bağdaştırıyor. Enflasyondan şikayetçi olan esnaf halkın alım gücünün düştüğünü belirtiyor.

Çözümü yeni ve çeşitli ürünleri piyasaya sürmekte arayan Adapazarı esnafı yeni ürünler alacak sermayeyi bulamamaktan şikâyet etmektedir. Halkın yabancı-göçmen uyruklu kesiminin hem halkla ilgili hem de esnaflıkla ilgili haksız rekabet oluşturduğunu ve yaşam koşullarını zorlaştırdığını düşünüyor. Adapazarı esnafının geçim sıkıntısı çekmesi sadece işlerin az olması ile ilgili değil, vergi, elektrik, su, doğalgaz vs. faturalarına gelen zamlardan ve alım gücünde meydana gelen düşüşten kaynaklandığı anlaşıyor.

7. Daha İyi Konuma Gelmek İçin Esnafın Önerileri

Bu kısımda Daha iyi konuma gelmek için maddi manevi önerileriniz nelerdir? açık uçlu sorusuna cevaplar derlenmiştir. Bu soruya verilen en genel yanıt; "Sistemli ve çok çalışarak yeni fikirler üretmek" oldu. Bunun yanında hoşgörülü olmak, çalışan haklarını gözetmek, ahlaklı ve adaletli iş yapmak ve daha kaliteli hizmet sunmak da esnafın daha iyi konuma gelmeyi amaçlarken yapılmasını tavsiye ettikleridir.

Merkez ilçe esnafının başlıca istek ve önerileri vergi ve kredilerin yapılandırılması ile enflasyonun düşmesi, halkın alım gücünün artmasına bağlı olarak piyasanın canlanması, basit şekilde ekonominin düzeltilmesidir. Esnafın öneri ve istekleri sadece ekonominin düzeltilmesi ile kalmıyor, mevcut eğitim sisteminin ve içeriğinin değişmesinin ve geliştirilmesini önermektedir.

Esnafın bütün önerilerinin altında da olmazsa olmaz bir istek olan "devlet desteği ve teşviği" var. Önerileri ve istekleri karşılayarak esnafılığı ve mesleği geliştirme konusunda devlet desteğinin çok önemli olduğu unutulmamalıdır.

8. Adapazarı Esnafının Mesleğinden Beklentisi

Kahneman ve Tversky'nin (1979) bireysel davranış biçiminde beklentilerin, Kahneman (2017) da zararın maliyetten fazla olmasının olumsuz duygular uyandırdığının önemine değinirler. Bu bağlamda Adapazarı esnafına sorulan "Mesleğinizden beklentileriniz

nedir?” açık uçlu sorumuza en çok verilen cevap, “Rahat ve huzurlu şekilde geçimi sağlamak” olmuştur. Bunun yanında markalaşmak, Türkiye’ye ve Dünyaya açılmak, ürün kalitesini arttırmak, küresel şirketlerle yarışır hale gelmek, sektörün canlanması, halk tarafından hak edilen değeri görmek, gelecek nesillere mesleği öğretmek mesleğin yok olmasını önlemek ve mesleğin devamını sağlamak vs. geliyor. Adapazarı esnafı sürekli ilerlemeyi, gelişmeyi ve üretmeyi kendine ilke edinmiş durumdadır. Gerek geçimini huzurlu bir şekilde sağlamak için, gerek markalaşarak küresel şirketlerle yarış halinde olmayı hedeflediği için bu ilkelerinden ödün vermemeye özen gösteriyor ve bunun için çalışıyorlar.

Aslında esnaf daha çok “gelişerek maddi ve manevi olarak kendi huzurunu sağlama” beklentisindedir. Geçim sıkıntısı diye bir dertleri olmasaydı ekonomi büyür, gelişir, rekabete her daim hazır hale gelirdi.

Esnafın Devletten ve Belediye’den beklentisi esnaf ve sanatkarla iç içe olan, halkı tanıyan, halkla birlikte bu sofralarda oturabilen, Türkiye’de herkese eşit, herkese elinden geldiğince yardım edebilecek, Türkiye’yi çağ atlatacak bir vizyon ve fikir oluşturmaktır. Bunun temelinde esnaf resmi dairelerin ve kişilerin kendi hallerinden anlaması isteği yatıyor.

Esnafın öneri ve beklentileri sadece ekonominin düzeltilmesi ile kalmıyor, geleceğimizi inşa edecek olan gençleri daha çok ilgilendiren mevcut eğitim sisteminin ve içeriğinin değişmesinin ve geliştirilmesinin sosyoekonomik düzenin gelişmesi ve halkın bilinçlenmesinde önemli rol oynayacağını düşünülüyor. Buna bağlı olarak esnaf, eğitim sistemindeki değişimin gençleri daha olumlu yönde etkileyeceğini ve daha sağlıklı bireyler yetiştirebileceğini düşünüyor. Eğitim sisteminin yeniden gözden geçirilmesi ve restore edilmesi esnafın beklentilerini karşılayacak olguların yöntemlerinden biridir.

Esnafın beklentileri arasında azınlık diyebileceğimiz yabancı uyruklu kesimin ayrıcalıklarının kaldırılması var. Adapazarı esnafı “Biz Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyız, bize sunulmayan ya da bizi zorlayan olaylara karşı yabancı uyruklu kesime kolaylık sağlanıyor” diyerek, esnaf olmanın bir ayrıcalığı kalmadığını, yabancı uyrukluların daha rahat imkanlarla esnafılık yaptığını öne sürerek Belediye’ye sitemlerini dile getiriyor.

Ayrıca beklentiler arasında devlet kademelerindeki referans sorununun da halledilmesi var. Adapazarı esnafının en büyük beklentisi; ekonominin düzeltilmesi, enflasyonun düşmesi ve istihdamın arttırılarak halkın alım gücünün arttırılmasıdır. Bu beklentiler karşılandığında daha üretken müteşebbisler ve istikrarlı bir ekonominin var olacağını, bunun sonucunda da huzurlu şekilde geçimin sağlanacağını düşünüyorlar.

9. Adapazarı Esnafının Mesleğinde Gelecek Görmeyi Etkileyen Faktörler

Tablo 27’de esnafın ne ölçüde mesleğinde gelecek gördüğü ile bu gelecek beklentisini olumlu ve/veya olumsuz etkileyen faktörlerle bağımsızlığı ve/veya bağımlılığının istatistiksel olarak anlamlılığı araştırılmıştır. Bu analiz katılımcıların veya esnafın bu mesleği sürdürüp sürdürmeyeceğini anlamak için yapılmıştır. Ki-Kare Bağımsızlık testinde Sıfır ve karşıt hipotezler genel biçimde;

H₀: Bağımsızlık Var

H_a: Bağımsızlık Yok

olarak kurulur. Test sonucu H₀ hipotezinin ret buna karşılık H_a’nın kabul edilmesi tarafımızca önceden belirlenen %5 anlamlılık seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğuna (Tablo 27’de Karar Sütununda VAR) karar verilir. Örneğin; Meslekte olumlu gelecek beklentisi ile Türkiye’nin ekonomik ve sosyoekonomik yapısı ilişkisini test etmek istediğimizde; $p(\text{hesaplanan})=0.012 < p(\text{teorik})=0.05$ veya $\chi^2_{\text{hesaplanan}}=31,413 >$

$\chi^2_{\alpha=0.05, v=16}=26.3$ olduğundan %5(α) anlamlılık seviyesinde H_1 kabul, H_0 Red edilir. Sonuç olarak; *Mesleğinizde ne ölçüde gelecek görüyorsunuz ile Türkiye'nin ekonomik ve sosyoekonomik yapısından memnun musunuz sorusuna verilen yanıtların ilişkili (bağımsız olmadığına) olduğuna karar verilir. Bu ilişkinin yönü ise sıra korelasyon sütununda hesaplanan 0,134 değerinin işareti ile pozitif yönde olduğu, yine hesaplanan 0,243 kontenjans katsayısı ile de anlamlı olduğu ($p_h=0.012 < p_t=0.05$) görülür.*

Tablo 27 test sonuçlarına göre; Adapazarı Esnafı mesleğinde ne ölçüde gelecek gördüğü; Cinsiyet, Öğrenim durumu (-), Yaş(-), Meslekte çalışma süresi(-), Siyasi ve sosyoekonomik gelişmelerden (+) etkilenişi %5 anlamlılık seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Diğer taraftan Adapazarı esnafının mesleğinde ne ölçüde gelecek gördüğü; Hangi sektörde faaliyet gösterdiği (-), Yaş (-), Geçiminizi sağlamak amacıyla ek iş yapması (-), Mesleğin sağlığını olumsuz etkilediği düşüncesi (-), İnovasyon ve teknolojik gelişmelere ayak uydurmakta zorlanma düşüncesi (-) ve Müşterilerle kurulan bağların işletmesine zarar verdiği düşüncesinden (-) olumsuz etkilenişi %5 anlamlılık seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Tablo 27: Adapazarı Esnafının Mesleğinde Gelecek Görme Durumunu Etkileyen Faktörler

Değişken	Mesleğinizde ne ölçüde gelecek görüyorsunuz?					
	χ^2_h	sd	p_h	Karar	C	Korelasyon
Cinsiyetiniz nedir?	4,409	4	0,353	YOK	0,093	hesaplanamaz
Öğrenim durumunuz nedir?	15,27	12	0,227	YOK	0,172	0,106
Kaç yaşındasınız?	12,759	12	0,387	YOK	0,158	-0,03
Hangi sektörde faaliyet gösteriyorsunuz?	60,691	24	0,000	VAR	0,329	-0,001
Kaç yıldır bu mesleği yapıyorsunuz?	13,94	12	0,305	YOK	0,165	-0,079
Mesleğinizi seviyor musunuz?	67,223	16	0,000	VAR	0,344	0,259
Geçiminizi sağlamak amacıyla ek iş yaptığınız oluyor mu?	39,735	16	0,001	VAR	0,272	-0,137

Esnaf ve zanaatkarlar odasına üye misiniz?	19,477	4	0,001	VAR	0,194	0,192
Yaşadığınız sorunlar karşısında Esnaf ve Sanatkarlar Odasını ne ölçüde kullanıyorsunuz?	32,152	16	0,010	VAR	0,246	0,176
Siyasi ve sosyoekonomik gelişmelerin ticari işletmenizi kötü etkilediğini düşünüyor musunuz?	18,906	16	0,274	YOK	0,191	0,034
Ödediğiniz kiradan memnun musunuz ?	29,602	16	0,020	VAR	0,237	0,021
Trafik ve sevkiyat konusunda sorun yaşıyor musunuz?	40,776	16	0,001	VAR	0,275	0,106
Sakarya halkının işletmenize karşı tutumundan memnun musunuz?	77,31	16	0,000	VAR	0,366	0,314
Türkiye'nin ekonomik ve sosyoekonomik yapısından memnun musunuz?	31,413	16	0,012	VAR	0,243	0,134
Pazardan yeterince Pazar payı aldığınızı düşünüyor musunuz?	75,351	16	0,000	VAR	0,363	0,322
Belediyelerin teşvik ve desteklerinden memnun musunuz?	44,635	16	0,000	VAR	0,286	0,180
Ödediğiniz vergiden ve mevcut Türk Vergi Sisteminden memnun musunuz?	32,238	16	0,009	VAR	0,246	0,157
Emeklilik ve Sağlık Sigortası imkanlarından memnun musunuz?	52,81	16	0,000	VAR	0,309	0,116
AVMlerin ve meslektaşlarınızın faaliyetlerinden memnun musunuz?	38,049	16	0,001	VAR	0,266	0,142
Sektörünüze ilişkin uygun düzen, disiplin ve titizlikte çalıştığınızı ve müşteri memnuniyetini ön plana aldığınızı düşünüyor musunuz?	43,307	16	0,000	VAR	0,283	0,244
Mesleğinizin sağlığını olumsuz etkilediğini düşünüyor musunuz?	41,064	16	0,001	VAR	0,275	-0,171
İnovasyon ve teknolojik gelişmelere ayak uydurmakta zorlanıyor musunuz?	75,646	16	0,000	VAR	0,363	-0,214
Rekabet için ne sıklıkla kampanya yapıyorsunuz?	80,653	16	0,000	VAR	0,373	0,306
Müşterilerinizle kurduğunuz bağlar işletmenize zarar veriyor mu?	64,098	16	0,000	VAR	0,337	-0,231

Not: Serbestlik derecesine göre kritik Ki-Kare değerleri: $\chi^2_{\alpha=0.05, v=4}=9.49$, $\chi^2_{\alpha=0.05, v=12}=21.03$, $\chi^2_{\alpha=0.05, v=16}=26.3$, $\chi^2_{\alpha=0.05, v=24}=36.42$.

Adapazarı esnafı mesleğinin geleceğini olumlu görmesi; Mesleğini sevmesi (+), Esnaf ve Sanatkârlar Odasına üyelik (+), Yaşadığınız sorunlar karşısında Esnaf ve Sanatkârlar Odasını ne ölçüde kullandığı (+), Ödediği kira memnuniyeti (+), Trafik ve sevkiyat sorunu (+), Halkın işletmeye karşı tutumu (+), Türkiye'nin ekonomik ve sosyoekonomik yapısından memnuniyet (+), Yeterli Pazar payı alma (+), Belediye teşvik ve destekleri memnuniyeti (+), Emeklilik ve Sağlık Sigortası imkanları memnuniyeti (+), AVM – meslektaşların faaliyetinden memnuniyet (+), Sektörde disiplinli ve müşteri memnuniyetini ön plana alma düşüncesi (+), Rekabet yapma sıklığından (+) pozitif yönde etkilenişi %5 anlamlılık seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

10. Sonuç

Adapazarı esnafının sorunlarının incelendiği bu anket araştırmasında aşağıdaki sonuçlar elde etmiştir:

Anket katılımcılarının yani Adapazarı esnafının %62'si Erkek, %38'i Kadınlardan oluşmaktadır. Adapazarı esnafının %12,4'ü 15-25, %44,6'sı 25-45, %42,0'ı 40-55, %1'i 55+ yaş aralığındadır.

Adapazarı esnafının sorunları genel olarak geçimi sağlayamamak ve halk tarafından beklendiği değeri görememek ile enflasyon ve ekonomik durumun kötü olmasıdır.

Ödediği vergiden ve AVM'lerin ve meslektaşlarının faaliyetlerinden memnun olmayan esnafın %25,4'ü geçimini sağlamak için ek iş yapmaktadır.

Esnaf ve Sanatkârlar Odasına üye olan esnaf oranı %54,2'dir. Fakat yaşadığı sorunlar veya herhangi bir durumda Sanatkârlar birliğini kullanma durumu %15,4'tür. Yaşadığı sorunlar karşısında Esnaf ve Sanatkârlar Odasının maddi manevi imkanlarının değerlendirilmemesi de başlı başına bir sorundur.

Adapazarı esnafı genel olarak merkez ilçe esnafından memnundur. Adapazarı esnafının %41,4'ü ödediği kiradan memnun değildir. Ödediği kiradan memnun olan esnafların çoğunluğunun memnuniyet durumu ise mülk sahibi olmasındandır. Mülk sahibi olanlar genellikle Adapazarı yerlilerinden oldukları için ticaret ve alışveriş çevrelerinden de olumlu sonuçlar alarak diğer esnafa göre yaptığı işten daha çok memnun duruma geliyorlar.

Adapazarı esnafının %49'u Siyasi ve sosyoekonomik gelişmelerin ticari işletmesine zarar verdiğini düşünürken, sadece %15,2'si hiç zarar vermediğini düşünüyor. Adapazarı esnafı Türkiye'nin, ekonomik ve sosyoekonomik durumundan %32 oranında hiç memnun değildir. Bu da esnafın yaşadığı mevcut bunalımı sorun haline getirmektedir.

Trafik ve sevkiyat konusunda esnafın %34,6'sı trafik ve sevkiyat konusunda hiç sorun yaşamadığını, toplamda %65,4'ü az ve üzeri sorun yaşadığını belirtmektedir.

Belediyelerin teşvik ve desteklerinden de şikayetçi olan Adapazarı esnafı, bu konuda kendini yalnız hissetmektedir.

Enflasyon ve ekonomik krizden kötü etkilenen Adapazarı esnafının mevcut durumdaki en genel beklentisi, huzurlu ve sağlıklı bir şekilde geçimini sağlayacak kadar kazanarak ticari faaliyetlerini ve sosyo-ekonomik kültürünü devam ettirmektir.

Adapazarı Esnafı mesleğinde gelecek görme düşüncesi ile yöneltilen 26 faktörün altı faktörü ile bağımsızlık ilişkisi, faktörlerin beşi ile olumsuz yönde bağımlılık ilişkisi, faktörlerin ondördü ile olumlu yönde istatistiksel olarak anlamlı bağımlılık ilişkisi bulunmuştur. Sektörde gelecek görmek esnafın yapmakta olduğu mesleğe devam etmesini motive edeceğinden dolayı olumlu faktörlerin katkısını artırıcı, diğer taraftan olumsuz faktörlerin katkısını azaltıcı ortam hazırlanması önerilir.

Örneklemeden belirlenen bu sorunlar anakütleyi oluşturan Adapazarı esnafının sorunlarının tutarlı bir tahmincisi olarak değerlendirilebilir. Adapazarı esnafının sorunlarının çözümü için esnafların ilgili sivil toplum örgütleri ve resmî kurumlarla daha yakından diyaloga girmeli ve ilgili otoritelerin de esnaf sorunlarının çözümü doğrultusunda çaba göstermeleri önerilir.

Kaynakça

Baykul, Ayşegül- Dulupçu, Murat A..”Isparta İl Merkezindeki Gıda Hizmet Sektöründe Çalışan Esnafın Sorunları Üzerine Bir İnceleme”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10 (2009): 63-81.

Çam, Alper Veli- Kabadayı, Tuğba. “Esnafın Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Gümüşhane İlinde Bir Uygulama”, *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi* 6/1 (2017): 98-108.

Demirer, Ömür-Bayramoğlu, Gökmen-Şeker, Yasin-Konak, Fatih. “Esnaf ve Sanatkar İşletmelerinin Sorunları ve Çözüm Önerileri: Çorum İlinde Bir Araştırma”, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 10/1 (2017): 153-170.

Dönmez, S. “*Adapazarı Güncel Vergi Mükellefleri*”. Sakarya Gelir İdaresi Başkanlığı (Elden Yazı), 2019

Kahneman, Daniel - Tversky, Amos. “Prospect Theory: An Analysis of Decision Under Risk”, *Econometrica* 47/2 (1979), 263-291.

Kahneman, Daniel. *Hızlı ve Yavaş Düşünme*. Trc. Osman Ç. Deniztekin - Filiz Deniztekin. İstanbul: Varlık Yayınları, 7. Basım, 2017.

Laf Sözlük. “*Esnaf Nedir, Esnaflık Ne Demektir*”. Erşim:1 Ocak 2020.

<https://www.lafsozluk.com/2012/11/esnaf-nedir-esnaflik-ne-demektir.html>.

Ortaylı, İlber . *Bir Ömür Nasıl Yaşanır*. Söyleşi: Yenal Bilgici. İstanbul: Kronik Kitapevi, 2019.

Sabah Gazetesi. “İşte Türkiye’nin Esnaf Haritası”. Erişim:1 Ocak 2020. Ekonomi Haberleri, <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2018/02/09/iste-turkiyenin-esnaf-haritasi>.

Salihoğlu, Turhan. Sakarya Esnaf ve Sanatkârlar Odası Başkanı Turhan Salihoğlu’nun Sakarya’daki Ticari İşletmelerin ve Esnafın Durumu Hakkındaki Görüşleri (Yazar Röportajı 1 Ekim 2019).

TDK-Türk Dil Kurumu. “Güncel Türkçe Sözlük: Esnaf”. Erişim: 27 Mayıs 2020. <http://sozluk.gov.tr/>

Yıldız, Ali-Gavcar, Erdoğan-Kavacık, Mustafa. “Dalaman Esnafının Sorunları ve Çözüm Önerileri”. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 31/Güz (2013), 122-134.